

آیین‌نامه دوره دکتری (PH.D)

مقدمه

رشد پرشتاب علم و فناوری و تحولات عظیم اجتماعی، اقتصادی به خصوص اهداف برنامه‌های توسعه و سند چشم‌انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران، شرایطی را برای دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی پدید آورده است که وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای ایجاد تحول راهبردی در علم و فناوری و توجه بیشتر به پژوهش، تربیت نیروهای متعهد، متخصص و ماهر را از طریق تنوع در شیوه پذیرش دانشجو در دوره دکتری، در صدر اولویتهای کاری خود قرار داده است.

برای نیل به اهداف پیش روی، آخرین آیین‌نامه آموزشی دوره دکتری، که از سال ۱۳۸۴ بدان استناد می‌شد، مورد تجدیدنظر قرار گرفته است و در نهایت پس از جمع‌آوری نظریه‌های کارشناسی و بررسی در جلسات مختلف کارگروهی آموزشی، آیین‌نامه جدید دوره دکتری به دو شیوه «آموزشی- پژوهشی» و «پژوهشی» تدوین شد. لازم به تاکید است که برگزاری هر یک از شیوه‌ها، صرفاً با مجوز شورای گسترش آموزش عالی مجاز خواهد بود. البته در شیوه پژوهش محور، طرح‌های پژوهشی، پس از تصویب در کمیته‌های تخصصی و تعیین کارفرمای مشخص و پیش‌بینی اعتبارات آن، که باید از اعتبارات خارج از موسسه تامین شده باشد، اجرا خواهد شد.

دستورالعمل اجرایی آئین‌نامه

بر اساس آئین‌نامه دوره دکتری تخصصی به شماره ۵۷۲۰۹/۲۱ مورخ ۱۷/۹/۱۳۸۹ به جهت اجرای منویات آئین‌نامه فوق‌الذکر، همچنین سهولت بخشی در اجرای هرچه مطلوب‌تر آن، این دستورالعمل بعنوان متمم آئین‌نامه مزبور در جلسه مورخ ۲۳/۵/۱۳۹۲ شورای آموزشی دانشگاه تهران به تأیید و تصویب رسیده است.

ماده ۱. برای رعایت اختصار، تعاریف زیر در این آیین‌نامه به کار می‌رود:

وزارت : منظور، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است.

دوره دکتری: منظور، دوره دکتری تخصصی (PH.D) است.

به ماده ۱ متن ذیل اضافه گردد:

دوره دکتری بالاترین دوره تحصیل آموزش عالی است که به اعطای مدرک می‌انجامد و مجموعه‌ای هماهنگ از فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی می‌باشد.

موسسه : منظور، هر یک ازدانشگاهها و مؤسسه‌های آموزش عالی و پژوهشی کشور است که مطابق مقررات وزارت، مجازند دوره دکتری را برگزار کنند.

گروه: منظور کوچکترین واحد سازمانی آموزشی یا پژوهشی موسسه است.

آیین نامه: منظور، آیین نامه دوره دکتری است.

طرح پژوهشی تقاضامحور: طرح پژوهشی، دارای کارفرمای مشخص است که برابر قرارداد، اجرای آن به موسسه واگذار و اعتبارات کامل پروژه به همراه هزینه‌های نظارت بر آن توسط کارفرما تامین و نتیجه کار نیز تحویل گرفته می‌شود.

کمیته راهبری: منظور کمیته‌ای است که هدایت رساله دانشجوی را در شیوه آموزشی- پژوهشی، استاد راهنما و دو نفر عضو هیات علمی با انتخاب گروه و در شیوه پژوهشی، مسئول گروه، معاون پژوهشی و کارفرما بر عهده دارد.

هیات داوران: منظور هیاتی است که ارزیابی نهایی رساله دانشجوی در دوره دکترا را بر عهده دارد .

شورا: منظور شورای تحصیلات تکمیلی یا آموزشی دانشگاه در شیوه آموزشی- پژوهشی و بر حسب مورد، شورای پژوهشی موسسه در شیوه پژوهشی است.

ماده ۲: دوره دکتری، بالاترین دوره تحصیلی آموزش عالی است که به اعطای مدرک تحصیلی می‌انجامد و رسالت آن تربیت افرادی است که با نوآوری در زمینه‌های مختلف علوم و فناوری در رفع نیازهای کشور و گسترش مرزهای دانش موثر باشند و این دوره به دو شیوه «آموزشی-پژوهشی» و «پژوهشی» برگزار می‌شود.

تبصره ۱: موسسه‌های پژوهشی با داشتن برنامه پنج‌ساله مصوب هیات امناء و زیرساخت‌های لازم و تبدیل پژوهش‌های مورد نیاز دستگاه‌های متقاضی به پروژه‌های پژوهشی می‌توانند دوره دکتری پژوهشی را اجرا کنند و دانشگاه‌ها نیز به ازای هر ۵ نفر دانشجوی دکتری آموزشی - پژوهشی می‌توانند یک نفر دانشجوی دکتری به شیوه پژوهش محور جذب کنند مشروط بر اینکه استاد راهنما، طرح پژوهشی تقاضامحور داشته باشد.

ماده ۳. شرایط پذیرش

الف) داشتن شرایط عمومی ورود به آموزش عالی

ب) داشتن مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد مورد تایید «وزارت»

ج) داشتن صلاحیت علمی

د) داشتن توانایی در زبان خارجی.

ه) متعهد بودن به حضور تمام وقت در دانشگاه در طول دوره تحصیلی

تبصره ۲: نحوه احراز صلاحیت علمی و توانایی در زبان خارجی براساس آیین نامه آزمون های نیمه متمرکز ورودی دکتری مصوب وزارت تعیین می شود.

به ماده ۳ متن ذیل اضافه می شود:

متعهد بودن به حضور تمام وقت در دانشگاه در طول دوره تحصیلی

ماده ۴: ظرفیت پذیرش دانشجو با توجه به تعداد استاد راهنما که حداقل در مرتبه استادیار با حداقل دو سال سابقه تدریس در دوره های تحصیلات تکمیلی و راهنمایی دو پایان نامه کارشناسی ارشد باشد، تعیین می شود و مسئولیت راهنمایی هر دانشجو از ابتدا بر عهده استاد راهنما است که به درخواست دانشجو و با موافقت عضو هیات علمی و تایید گروه ذی ربط تعیین می شود.

تبصره ۳: شرایط تعیین استاد راهنما در شیوه پژوهشی به جای ۲ سال سابقه تدریس، به پایان رساندن ۲ طرح پژوهشی به عنوان مجری می باشد که حداقل یک طرح باید پژوهش تقاضا محور خاتمه یافته و یا در دست اقدام باشد.

تبصره ۴: در صورت نیاز، به پیشنهاد استاد راهنما و تایید گروه، مسئولیت راهنمایی رساله دانشجو را ۲ استاد راهنما (مشروط به اینکه استاد راهنمای اول «اصلی» حداقل ۶۰ درصد مسئولیت هدایت رساله را بر عهده داشته باشد) به طور مشترک عهده دار می شوند.

تبصره ۴ ماده ۴ بشرح زیر اصلاح می گردد:

واحد معادل پایان نامه بطور مشترک بین استاد راهنمای اول و دوم توزیع می گردد.

تبصره ۵: در صورت نیاز، به پیشنهاد استاد راهنما می توان یک یا دو استاد مشاور برای هدایت دانشجو تعیین کرد.

تبصره ۵ ماده ۴ به شرح ذیل اصلاح می گردد:

حداکثر ۳ نفر از اعضای هیئت علمی یا صاحب نظران و محققان برجسته به عنوان استاد مشاور تعیین می گردند.

تبصره ۶: در شرایط خاص و به تشخیص شورای موسسه، انتخاب استاد راهنما و مشاور از بین متخصصان با مدرک دکتری، خارج از موسسه نیز بلامانع است.

ماده ۵: مجموع واحدهای دوره دکتری ۳۶ واحد است که در شیوه آموزشی - پژوهشی ۱۲ تا ۱۸ واحد آن واحدهای درسی و ۱۸ تا ۲۴ واحد آن مربوط به رساله است و در شیوه پژوهشی ۳ تا ۸ واحد آن واحدهای درسی و مرتبط با موضوع رساله دانشجو و ۲۸ تا ۳۳ واحد آن مربوط به رساله است که در برنامه درسی مصوب هر رشته تعیین می شود.

دانشجو در مرحله آموزشی موظف است در هر نیمسال تحصیلی بین ۶ تا ۱۲ واحد درسی را انتخاب و ثبت نام نماید، مگر آنکه کمتر از ۶ واحد درسی باقی مانده باشد. مجموع واحدهای دوره دکتری با احتساب واحد معادل رسال ۳۶ واحد می باشد.

تبصره ۷: تعیین حداقل و حداکثر واحدهای درسی در شیوه پژوهشی در هر زمانی از دوره تحصیلی با تشخیص و نظر استاد راهنما و تایید گروه صورت می پذیرد.

تبصره ۸: واحدهای درسی به منظور تسلط بر مفاهیم نوین هر رشته و تقویت توان علمی دانشجو برای اجرای فعالیت های پژوهشی، با نظر استاد راهنما و بر اساس برنامه درسی مصوب هر رشته انتخاب می شود.

تبصره ۹: حداقل نمره قبولی در هر درس ۱۴ از ۲۰ و میانگین قابل قبول نمره های دانشجو در همه دروسها ۱۶ از ۲۰ است. ولی چنانچه میانگین دانشجو کمتر از ۱۶ باشد، دانشجو مجاز خواهد بود، با نظر استاد راهنما حداکثر در یک نیمسال تحصیلی، دروسهایی را علاوه بر سقف واحدهای درسی برای جبران میانگین کل بگذراند.

تبصره ۱۰: در شرایط خاص و در صورت نیاز، به تشخیص استاد راهنما و تایید گروه ذی ربط، دانشجو موظف است حداکثر تا ۶ واحد درسی را به عنوان جبرانی بگذراند. نمره دروس جبرانی در تعیین میانگین کل محاسبه نمی شود.

ماده ۵ به شرح ذیل اصلاح می گردد:

تعداد واحدهای دوره آموزشی ۱۸ واحد می باشد.

دانشجو در مرحله آموزشی موظف است در هر نیمسال تحصیلی بین ۶ تا ۱۲ واحد درسی را انتخاب و ثبت نام نماید، مگر آنکه کمتر از ۶ واحد درسی باقی مانده باشد. مجموع واحدهای دوره دکتری با احتساب واحد معادل رسال ۳۶ واحد می باشد.

تعداد واحدهای رساله ۱۸ واحد می باشد.

ماده ۶. موضوع رساله: دانشجو موظف است در شیوه آموزشی - پژوهشی تا پایان نیمسال اول و در شیوه پژوهشی، از طرح‌های پژوهشی تقاضامحور همزمان با پذیرش، موضوع رساله خود را با هماهنگی استاد راهنما تعیین نماید.

تبصره ۱۱. طرح پیشنهادی رساله دانشجو در شیوه آموزشی - پژوهشی تا پایان نیمسال سوم و در شیوه پژوهشی، در طول نیمسال اول و پس از تصویب شورا رسمیت می‌یابد و قابل اجرا است.

به ماده ۶ متن ذیل اضافه می گردد:

به منظور برگزاری جلسه دفاع از پیشنهاد طرح پژوهشی رساله در هر رشته و گرایش، کمیته برگزاری جلسه دفاع با حضور استاد یا استادان راهنما، استاد یا استادان مشاور، دو نفر استاد داور از گروه و یک نفر استاد داور خارج از گروه آموزشی (در دانشکده های مستقل یا دانشکده زیر مجموعه پردیس ها) و تصویب شورای تحصیلات تکمیلی گروه و تأیید شورای آموزشی و تحصیلات تکمیلی پردیس / دانشکده تشکیل می گردد و پس از تصویب شورا، فعالیت پژوهشی آغاز می گردد.

ماده ۷. ارزیابی جامع

ارزیابی جامع به منظور احراز قابلیت‌های آموزشی و پژوهشی دانشجو است که در شیوه آموزشی پژوهشی، دانشجو باید با نظارت معاون آموزشی موسسه در یک آزمون که شامل دو یا سه درس اصلی به انتخاب استاد راهنما و تصویب گروه آموزشی باشد، شرکت کند. این آزمون باید به گونه‌ای باشد تا توانمندی، تحلیل و استنباط دانشجو از نظر اساتید راهنما و مشاور و ۳ نفر اعضای هیات علمی با پیشنهاد گروه و تأیید معاون آموزشی موسسه برای آغاز فعالیت پژوهشی سنجیده شود و در شیوه پژوهشی، احراز قابلیت‌های پژوهشی دانشجو، بر اساس روند پیشرفت فعالیت‌های پژوهشی دانشجو است که در پایان هر دو نیمسال تحصیلی از سوی کمیته راهبری سنجیده می‌شود.

تبصره ۱۲. میانگین نمرات دانشجو در شیوه آموزشی - پژوهشی در ارزیابی جامع نباید کمتر از ۱۶ باشد دانشجویی که میانگین ارزیابی جامع وی کمتر از ۱۶ باشد تنها یک بار دیگر می‌تواند در ارزیابی جامع شرکت کند.

تبصره ۱۳: میزان پیشرفت فعالیت‌های پژوهشی دانشجو در شیوه پژوهشی به صورت قابل قبول و غیر قابل قبول سنجیده می‌شود، در صورت احراز درجه قابل قبول از سوی کمیته راهبری، دانشجو می‌تواند به فعالیت‌های پژوهشی خود ادامه دهد.

تبصره ۱۴: چنانچه میزان پیشرفت فعالیت‌های پژوهشی دانشجو در شیوه پژوهشی از سوی کمیته راهبری غیرقابل قبول سنجیده شود، تنها یک نیمسال به وی فرصت داده خواهد شد تا روند فعالیت‌های پژوهشی خود را به سطح قابل قبول ارتقاء دهد. در غیر این صورت، از ادامه تحصیل محروم خواهد شد.

ماده ۸. دانشجو پس از تدوین رساله و تایید استاد راهنما و به شرط کفایت دستاوردهای علمی رساله (چاپ حداقل یک مقاله برای دانشجویان در شیوه آموزشی پژوهشی و دو مقاله برای دانشجویان شیوه پژوهشی در مجلات علمی - پژوهشی دارای نمایه معتبر بین‌المللی) و همچنین در شیوه پژوهشی، باید استاد راهنما مسئولیت کفایت کار انجام شده دانشجو را برای پاسخگویی به کارفرما یا دستگاه اجرایی بپذیرد، موظف است در حضور هیات داوران از رساله خود دفاع کند.

تبصره ۱۵. در شرایط خاص و در صورتی که دانشجویان هر دو شیوه از تولید دانش فنی، ثبت اختراع، اکتشافات و نوآوری «ارزیابی و تایید شده توسط مراجع ذیصلاح علمی» آثار بدیع هنری، کتاب تالیفی و تصنیفی «مورد تایید دستگاه متقاضی» برخوردار باشند پس از تایید هیات داوران و شورا از ارائه مقاله معاف خواهند بود.

تبصره ۱۶: نحوه تشکیل و شرح وظایف هیئت داوران، چگونگی دفاع از رساله و احراز کفایت دستاوردهای علمی رساله، تابع دستورالعملی است که به تصویب شورای موسسه رسیده باشد.

به تبصره ۱۶ ماده ۸ متن ذیل اضافه می‌شود:

ترکیب هیأت داوران به شرح ذیل است:

۱- مدیر کل خدمات آموزشی دانشگاه یا معاون آموزشی پردیس / دانشکده بعنوان نماینده یا نمایندگان حوزه معاونت آموزش دانشگاه (از بین اعضاء هیئت علمی) و مسئول برگزاری جلسه دفاعیه

۲- استاد یا استادان راهنما

۳- استاد یا استادان مشاور

۴- دو نفر از اعضاء هیئت علمی در دانشگاه بعنوان داور در رشته مربوطه و گروه مربوطه با مرتبه حداقل استادیاری و سه سال سابقه تدریس یا تحقیق در دوره کارشناسی ارشد

۵- یک نفر استاد داور خارج از دانشکده / پردیس / دانشگاه با حداقل مرتبه دانشجویی

تبصره: جلسه دفاع با حضور مدیر کل محترم آموزشی یا معاون آموزشی پردیس / دانشکده و یا نمایندگان آنان بعنوان ناظر جلسه (بدون حق رأی)، استاد راهنما و حداقل ۲ نفر دیگر از داوران که یک نفر از آنها داور خارج از گروه است، رسمیت می یابد.

در مواردی که دانشجو دارای استاد راهنمای مشترک می باشد، حضور هر دو استاد راهنما در جلسه الزامی است.

تبصره ۱۷: ترکیب هیات داوران عبارت است از:

-استاد یا اساتید راهنما

-استاد یا اساتید مشاور،

۳- نفر عضو هیئت علمی در رشته مربوط با درجه حداقل استادیاری به انتخاب شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده یا شورای آموزشی و یا پژوهشی پژوهشکده که باید ۱ نفر از آنان حداقل دانشیار و از موسسه های خارج از موسسه مجری باشد. در شیوه پژوهشی، دستگاه متقاضی می تواند ۱ نفر را به عنوان استاد مشاور معرفی کند که مشاور دانشجو در دفاع و داوری ها باشد و به عنوان عضو هیات داوران در جلسات، حضور داشته باشد.

به ماده ۸ متن ذیل اضافه می شود:

-شرط تشکیل جلسه دفاعیه رساله به شرح زیر است:

-تأییدیه کتبی کفایت انجام کار توسط استاد یا استادان راهنما

-تأیید کتبی داوران رساله (حداقل ۲ نفر از ۳ نفر که یک نفر آن داور خارج از گروه آموزشی خواهد بود)

-ارائه پذیرش یا چاپ مقاله در مجلات معتبر علمی پژوهشی نمایه دار بین المللی

تبصره ۱: شرط ارائه گزارش دانش آموختگی دانشجو منوط به ارائه مقاله یا مقالات چاپ شده می باشد.

تبصره ۲: تعداد و کیفیت مقاله های قابل قبول، توسط شورای تحصیلات تکمیلی گروه و پردیس / دانشکده تعیین می شود.

- ارائه برگه تسویه حساب مالی دانشجو

ماده ۹: ارزیابی رساله براساس کیفیت علمی پژوهش انجام شده، میزان نوآوری، چگونگی دفاع از یافته‌های پژوهشی و نحوه نگارش، انجام می‌شود و نتیجه آن به یکی از دو صورت زیر تعیین می‌شود.

الف) قبول (در یکی از سطوح: عالی، بسیار خوب، خوب)

ب) غیرقابل قبول

تبصره ۱۸: چنانچه رساله دانشجو «غیر قابل قبول» ارزیابی شود، بنا به تشخیص هیات داوران، دانشجو مجاز است طی حداکثر شش ماه، به شرط اینکه از حداکثر مدت مجاز تحصیل بیشتر نشود، اصلاحات لازم را در رساله به عمل آورد و صرفاً برای ۱ بار دیگر از آن دفاع کند.

ماده ۱۰: دانشجو پس از گذراندن واحدهای درسی و کسب درجه «قبول» از رساله خود به دریافت درجه دکتری نائل می‌شود.

تبصره ۱۹: مدرک دوره دکتری حسب مورد با ذکر شیوه (آموزشی - پژوهشی یا پژوهشی) صادر می‌شود.

ماده ۱۱. مدت مجاز تحصیل در دوره دکتری در شیوه آموزشی، پژوهشی، حداقل سه سال و نیم و حداکثر چهار سال و نیم و در شیوه پژوهشی حداقل ۳ سال و حداکثر ۴ سال است و در صورت ضرورت به پیشنهاد استاد راهنما و تایید گروه ذی ربط، در هر دو شیوه می‌توان حداکثر تا یک نیمسال تحصیلی به این مدت افزود.

تبصره ۲۰: در صورتی که دانشجو بنا به عللی خارج از اختیار خود و یا بروز مشکلات غیرقابل پیش‌بینی، در حداکثر مدت مجاز، موفق به اتمام تحصیل نشود، به پیشنهاد استاد راهنمای دانشجو و تایید شورای موسسه، کمیسیون بررسی موارد خاص بر حسب مورد با حضور استاد راهنما، وضعیت دانشجو را بررسی می‌کند و متناسب با فعالیت‌های کمی و کیفی و علمی دانشجو، در مورد مدت و نحوه ادامه تحصیل یا اخراج او تصمیم‌گیری خواهد کرد. بر این اساس، مدت مذکور جزو حداکثر مجاز تحصیل دانشجو محسوب می‌شود.

ماده ۱۲: در موارد زیر دانشجو از ادامه تحصیل در دوره دکتری محروم می‌شود.

الف) میانگین کل نمره‌های درسی دانشجو (بارعایت تبصره ۹) کمتر از ۱۶ شود.

ب) رساله دانشجو (بارعایت تبصره ۱۸) و دفاع مجدد «غیر قابل قبول» ارزیابی شود.

ج) مدت مجاز تحصیل دانشجو (بارعایت تبصره ۲۰) به پایان برسد.

د) صلاحیت علمی دانشجو برای استمرار فعالیت پژوهشی پس از دو ارزیابی جامع (بارعایت تبصره ۱۴) احراز نشود.

تبصره ۲۱: در صورت محروم شدن یا انصراف دانشجو از ادامه تحصیل در دوره دکتری، موسسه مجاز است با رعایت ضوابط و مقررات مربوط، صرفاً گواهینامه‌ای را بر اساس کارنامه تحصیلی دانشجو صادر کند.

ماده ۱۳: این آیین‌نامه در برگزیده اصول کلی و ضوابط اصلی دوره دکتری است و موسسه موظف است شیوه‌نامه‌های اجرایی را به گونه‌ای تدوین کند که ضمن تحقق اصول کلی آیین‌نامه، شروطی مغایر با آیین‌نامه برای دانش‌آموختگان ایجاد نشود.

تبصره ۲۲: تفسیر مواد این آیین‌نامه بر عهده معاونت آموزشی است و در موارد مربوط به ارزیابی رساله و قابلیت‌های پژوهشی با هماهنگی معاونت پژوهشی است.

ماده ۱۴. «وزارت» و موسسه به تناسب وظایف خود، شیوه‌نامه‌های نظارت بر اجرای دوره دکتری را تنظیم و بر نحوه اجرای این آیین‌نامه، شیوه‌نامه‌های اجرای آن نظارت می‌کنند.

ماده ۱۵. این آیین‌نامه مشتمل بر یک مقدمه، ۱۵ ماده و ۲۲ تبصره در جلسه ۷۷۵ مورخ ۸/۸/۸۹ شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی تصویب شد و برای دانشجویانی که از سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ و پس از آن در دوره دکتری پذیرفته می‌شوند، لازم‌الاجرا است و از تاریخ اجرا کلیه بخشنامه‌ها و آیین‌نامه‌های مغایر با این آیین‌نامه لغو می‌شود.

این آیین‌نامه مجدداً برای اجرا از سال تحصیلی ۹۱-۹۰ ابلاغ گردید.

این دستورالعمل در ۹ بند و ۳ تبصره در جلسه مورخ ۹۲/۵/۲۳ شورای آموزشی دانشگاه به تصویب رسیده و از نیمسال اول سال تحصیلی ۹۲-۹۳ برای ورودی‌های نیمسال اول و دوم سال تحصیلی ۹۲-۹۳ و لحاظ نمودن مستندات آیین‌نامه مقطع دکتری تخصصی **ph.d** شماره ۲۱/۵۷۲۰۹ مورخ ۸۹/۹/۱۷ لازم‌الاجراست.

کامران دانشجو

وزیر علوم تحقیقات و فناوری